

A man in a light-colored, double-breasted suit with gold buttons and a dark bow tie is looking into a large, ornate gold-framed mirror. He is wearing a tall, patterned top hat with a gold band. His reflection is visible in the mirror, slightly out of focus. The background is a plain, light-colored wall.

**KITA
PORTRÉTO
PUŠÈ**

Leidinyi parengtas iř dalies finansuojant
Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir
darbo ministerijai.

ASOCIACIJA LIETUVOS NEIĖALIŲJŲ FORUMAS

Kodas 125703071 | Žemaitės g. 21 (V a.), LT-03118 Vilnius.
Tel./faks. +370 5 26 91309 | El. p. info@lnf.lt
Puslapis internete www.lnf.lt

Nuotraukų autoriai:

Darius Chmieliauskas

Nuotraukos 7, 9, 11, 13, 15,17, 21, 23 psl.

Egidijus Skiparis

Nuotrauka 25 psl.

Žmonių veidai iškalbingesni už žodžius ar skaičius, todėl atkreipdami dėmesį į diskriminaciją, norime parodyti ją patiriančius žmones. Tikimės, kad užfiksuoti portretai priartins nematomą šių žmonių tikrovę ir padės suprasti, ką prarandame, nesudarydami sąlygų jiems gyventi kaip visiems įprasta.

„Kita portreto pusė“ pasakoja dešimties žmonių istorijas, kurios rodo, kad pati savaime negalia neužkerta kelio mokytis, kurti, šokti, sportuoti, dirbti, keliauti, rūpintis kitais, džiaugtis gyvenimu. Tačiau šalia trumpų gyvenimo aprašymų pateikiame ir faktus apie žmonių su negalia diskriminaciją.

Nepaisant to, kad žmonės su negalia yra didžiausia mūsų visuomenės mažuma - net 15 procentų žmonių turi kokią nors negalią - jų specialūs poreikiai ignoruojami dar daugelyje sričių. Prievolė sudaryti sąlygas negaliai kompensuoti, vadovaujantis Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija, taikytina visoms gyvenimo sritims:

švietimo, darbo, sveikatos priežiūros, dalyvavimo visuomeniniame gyvenime ir priimant asmeninius sprendimus, antraip tai yra diskriminacija. Priklausomai nuo lyties, amžiaus, etninės kilmės ar religijos, žmonės su negalia patiria ir daugialypę diskriminaciją, tačiau dažnai ji nematoma, nes negalia dominuoja kaip ryškiausias asmenybės aspektas. Nepakankamo dėmesio sulaukia ir asociatyvios diskriminacijos reiškinys. Tai situacijos, kai žmogus yra nepalankiau vertinamas ar jam sudaromos menkesnės galimybės dėl to, kad jis yra glaudžiais ryšiais susijęs su pažeidžiamu asmeniu, pvz., tėvas, auginantis vaiką su negalia, yra prasčiau vertinamas kaip darbuotojas, numanant, kad jam bus sunku derinti įsipareigojimus šeimai ir darbui.

Negalia praranda reikšmę, kai suteikiama tinkama pagalba ir sąlygos daryti visiems įprastus darbus, todėl laikas valstybinius resursus skirti ne šių žmonių „aptarnavimui“, o jų įgalinimui. Tuomet sėkmės istorijų atsirastų daugiau.

Deividas Lapinskas

Deividas pirmuosius savo gyvenimo metus praleido vaikų globos namuose, vėliau jį įsivaikino globėjų šeima, o sulaukęs 18-os persikraustė į Arkos bendruomenės „Betzata“ gyvenimo namus Čekoniškėse. Dvidešimties sulaukusiam Deividui liko dar vieneri metai specialiojoje Vilniaus „Atgajos“ mokykloje. Vėliau jis planuoja įsijungti į žmonių su negalia dienos centro veiklą. Deividas yra džiaugsmingas ir aktyvus – mėgsta muziką, krepšinį, gaminti maistą ir juo vaišinti kitus.

Nors nekyla abejonių, kad vaikams su negalia geriausia mokytis įprastose mokyklose (to pageidauja ir dauguma tėvų), tačiau Lietuvoje geriausi specialiojo ugdymo ekspertai dirba specialiose mokyklose, kurios izoliuoja vaikus nuo likusios visuomenės. Įprastos mokyklos ir kitos ugdymo įstaigos nepasiruošusios priimti vaikų su negalia dėl nepritaikytos aplinkos, neparuoštų pedagogų ar vis dar išliekančios neigiamos nuostatos tokių vaikų atžvilgiu¹.

Irma Jokšytė

Regėjimo negalia Irmai netrukdo aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime – mergina mokykloje Lietuvos edukologijos universitete, laisvalaikiu vaidina ir dainuoja. 24-erių Irma yra poliglotė – puikiai moka keturias kalbas ir šiuo metu dar tiek pat kalbų mokosi. Nepaisant visiškos regėjimo negalios, Irma stengiasi būti kuo savarankiškesnė, nebijo iššūkių, drąsiai išsikraustė iš tėvų namų Kaune į Vilnių.

Žmonės su negalia Lietuvoje vis dar neturi lygiaverčių ugdymo(si) galimybių ir sąlygų. Aukštosiose mokyklose šiuo metu mokosi apie 1000 studentų² su negalia. Šis skaičius nesikeičia jau keletą metų – tai yra mažiau nei 1 proc. visų Lietuvos studentų. Tuo metu Amerikoje ir Vakarų Europoje, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, tarp studijuojančių apie 10 proc. yra žmonės su negalia³. Lietuvoje tokie studentai gauna finansinę paramą, tačiau tyrimai rodo, kad kyla sunkumų dėl nepasiruošusių su jais dirbti dėstytojų, nepritaikytų mokymo priemonių ir netinkamos fizinės aplinkos⁴.

Osvaldas Žvirblis

Po sunkių išgyvenimų ir artimųjų netekčių Osvaldas susirgo psichikos liga. Atsitiesti jam pavyko Vilniaus miesto psichikos sveikatos centre, kur penkiasdešimtmetis vyras liko dirbti su kitais įstaigos klientais. Kol kas Osvaldas dirba savanoriškai, bet tikisi kada nors gauti ir atlygį. Osvaldas taip pat kuria paveikslus iš šiaudų ir siekia liaudies meistro vardo.

Lietuvoje tik penktadalis žmonių su negalia turi darbą, tuo metu Europos Sąjungoje yra šalių, kuriose dirba apie pusė žmonių su negalia⁵. Tyrimai rodo, kad Lietuvoje darbdaviai mieliau renkasi jaunus darbuotojus – daugiau kaip pusė visų dirbančių žmonių su negalia yra jaunesni nei 30-ties metų⁶. Todėl žmogui su negalia susirasti darbą yra keliskart sunkiau nei kitiems. Jei jis ir vyresnio amžiaus – galimybės dar menkesnės.

Kristina Dūdonytė

Cerebriniu paralyžiumi serganti Kristina turi filologijos bakalauro ir tarptautinio verslo magistrantūros diplomus. 26-erių alytiškė dalyvauja savo regiono negalios politikos strategijos rengimo procese ir yra kandidatavusi į miesto tarybą, tačiau pritrūko balsų. Kristina kurį laiką dirbo anglų kalbos mokytoja, o neseniai gavo administratorės pareigas SPA centre.

Moterys su negalia mūsų visuomenėje patiria neįgybę ir daugialypę diskriminaciją – ne tik dėl negalios, bet ir dėl lyties. Tyrimai rodo, kad moterys su negalia sunkiau gauna darbą, o tai lemia prastesnę jų materialinę padėtį ir riboja socialinį gyvenimą⁷. Visuomenėje nuvertinamas ir tokių moterų moteriškumas, pavyzdžiui, jos sulaukia priekaištų dėl makiažo ar aukštakulnių dėvėjimo. Dėl stereotipinio moters vaidmens suvokimo šeimoje, vyro su negalia ir sveikos moters partnerystė toleruojama labiau nei moters su negalia ir sveiko vyro santykiai. Dėl to daliai visuomenės negalia vis dar atrodo gerokai mažiau suderinama su motinyste⁸.

Kęstutis Rudzinskas

Kęstutis dar buvo vaikas, kai neteko mamos, todėl berniukui su proto negalia teko kraustytis į globos namus. 41-erių vyras per savo gyvenimą pakeitė daug globos institucijų, ne visada ten jautėsi saugus, tačiau dabar Kęstutis patenkintas įsikūręs sostinėje esančiuose savarankiško gyvenimo namuose. Nepaisant negalios, Kęstutis aktyviai darbuojasi sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijoje „Viltis“.

Iki šiol dalis žmonių su psichikos ar intelekto negalia Lietuvoje gali būti pripažinti neveiksniais, o tai reiškia daugelio prigimtinių ir pilietinių teisių praradimą – teisės savarankiškai valdyti turta, dirbti, kurti šeimą, balsuoti, kreiptis į teismą ir net priimti paprastus kasdienius sprendimus. Tai priylgsta civilinei mirčiai⁹. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija įpareigoja ne atimti ar perleisti asmens sprendimo priėmimo teisę, bet padėti veikti pačiam žmogui su negalia kiek įmanoma savarankiškiau¹⁰.

Julija Butiakova

Julija nuo vaikystės augo su močiute, o šiemet persikraustė į Arkos bendruomenės „Betzata“ gyvenimo namus Čekoniškėse. Čia ji gyvena kartu su dar penkiais žmonėmis su intelekto negalia ir keliais asistentais. Jau daug metų Julija lanko Palaimintojo Jurgio Matulaičio socialinio centro dienos užimtumo grupę, kur lavina socialinius įgūdžius, gamina žvakes, atvirukus, turi sielovados užsiėmimus, dalyvauja įvairiuose renginiuose.

Savarankiško gyvenimo namų, kur sąlygos panašios į gyvenimą šeimoje, Lietuvoje yra vos keletas, o absoliuti dauguma žmonių su intelekto sutrikimais ir psichosocialine negalia apgyvendinami didelėse globos institucijose. Tokių globos namų šalyje yra 42 ir juose gyvena 6862 žmonės, iš jų – beveik 700 vaikų¹¹. Gyvendami po kelis kambarius, turėdami paklusti bendram tvarkaraščiui, institucijose jie praranda savarankiškumo įgūdžius, netenka privatumo, žmogiško orumo. Geroji kitų šalių praktika rodo, kad žmonės su negalia gali gyventi savo šeimose, jei tik gauna socialinę paramą bendruomenėje. Tačiau Lietuvoje iki šiol didžioji dalis lėšų skiriama ne bendruomeninių paslaugų plėtrai, o institucinei globai.

Aušra Varnaitė

Cerebrinis paralyžius ir epilepsija neleidžia Aušrai sava-
rankiškai vaikščioti ir kalbėti. Tačiau mergaitės artimie-
ji daugiau dėmesio skiria tam, ką ji gali. Aušros pilni
namai – ji nori kartu ravėti daržą, laistyti gėles sode,
gaminti maistą virtuvėje. Ji džiaugiasi kiekviena diena,
kiekvienu savo nedideliu laimėjimu ir tuo užkrečia kitus.
Penkiolikametės diena prasideda ugdymo centre, kur ji
mokosi labai paprastų dalykų pagal savo gebėjimus –
užsegti sagą, atpažinti raides ir kalbą, suvokti žodžius.
Aušra yra laiminga, nes gyvena šeimoje ir moka tuo
džiaugtis.

*Lietuvoje tik apie 21 proc. žmonių su negalia gauna
pagalbos paslaugas,¹² be to, jos labiau prieinamos di-
džiuosiuose miestuose. Lietuvoje yra apie 17 tūkstančių
labai sunkios negalios žmonių, kuriems reikia nuolatinės
priežiūros. Šeimos, globojančios tokius artimuosius, dėl
nepakankamų paslaugų patenka į skurdo rizikos gru-
pę, nes dažniausiai vienas iš šeimos narių palieka dar-
bą ir netenka pajamų. Ypač sunki vienišų motinų padė-
tis. Kaip ir šeimų, gyvenančių toliau nuo rajonų centrų.
Joms grėsia ir skurdas, ir izoliacija, nes, nesant prieina-
mų paslaugų ir pagalbos, už sunkios negalios žmogaus
nuolatinę priežiūrą lieka atsakingi tik artimieji¹³.*

Giedrius Šarkauskas

Giedrius yra vienas žinomiausių dizainerių Lietuvoje. Daug kas neįtaria, kad jis turi negalią – vyras nuo vaikystės negirdi. Pastebėję vaiko pomėgį siūti, tėvai berniukui nupirko siuvimo mašiną. Nuo tada prasidėjo Giedriaus kelias į mados pasaulį. Po dizaino studijų Prancūzijoje, vyras įkūrė savo studiją, kur kuria drabužius iš lino.

Informacinė aplinka klausos negalią turintiems žmonėms Lietuvoje pritaikyta minimaliai. Nacionalinis transliuotojas – LRT televizija – iki šiol per dieną į gestų kalbą verčia tik vieną žinių laidą. Lietuvoje labai mažai ir titruojamų laidų – vos 2,6 proc., kai Europos Sąjungoje – 60-80 proc¹⁴.

Inga Filipovič

Inga yra matę daugelis vilniečių. Mergina rateliuose neaplenkia nei didelių miesto renginių, nei vežimėliu sunkiai pasiekiamų senamiesčio kavinų. Padedant draugams, ji įveikia fizines kliūtis ir siekia savo tikslų. Inga yra Vilniaus kamerinio teatro aktorė, projekto „Gyvoji biblioteka“ savanorė ir aktyvi keliautoja.

Daugiau nei pusė svarbiausių žmonių su negalia pastatų – gydymo, švietimo, administracinės paskirties įstaigos – neprieinami¹⁵. Pavyzdžiui, norint gauti sveikatos paslaugas, sunkumai prasideda jau nuo slenksčio – tyrimų rezultatai rodo, kad net 40 proc. žmonių su negalia sveikatos įstaigų prieinamumą vertina neigiamai. Tačiau net ir pasiekus specialistą, dažnam tenka nusivilti – žmonėms su negalia nepritaikyta tyrimų technika, neužtikrintos pagalbos paslaugos, išlieka nepasitikėjimas žmogaus su negalia teikiama informacija ir kitos išankstinės nuostatos¹⁶.

Ramunė Šidlauskaitė

Dar paauglystėje Ramunė pateko į eismo įvykį, po kurio nebegalėjo vaikščioti. 27-erių mergina aktyviai dalyvauja žmonių su negalia bendruomenėje, dirba šios grupės interesams atstovaujančioje organizacijoje. Ramunė mėgsta sportuoti. Labiausiai ji norėtų lankyti baseiną, tačiau Vilniuje nėra nei vieno pritaikyto viešojo baseino, todėl mergina pasirinko lauko tenisą.

Didžiuosiuose miestuose sportuoti norintys žmonės su negalia gali rasti specialių treniruočių ar jiems pritaiktų sporto klubų, tačiau atokesniuose rajonuose tokių erdvių visiškai nėra¹⁷. Sunkumų kyla ir mėgstantiems kultūrinį gyvenimą, nes didžioji dalis muziejų, koncertų salių, bibliotekų ir kitų lankytinų vietų yra nepritaikytos žmonėms su įvairia negalia. Daugiau kaip pusė žmonių su negalia neigiamai vertina viešųjų kultūros objektų pasirengimą priimti lankytojus su specialiais poreikiais¹⁸.

Išnašų nuorodos:

- 1 Alternatyvi ataskaita dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje (Alternatyvi ataskaita), Lietuvos neįgaliųjų forumas, 2015, 35 psl.
- 2 Neįgaliųjų reikalų departamento prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys.
- 3 National centre for education statistics, <<https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=60>>. Advancing equality and diversity in universities and colleges, <<http://www.ecu.ac.uk/publications/equality-higher-education-statistical-report-2014/>>.
- 4 Lietuvos studentų sąjungos atliktas tyrimas „Studentai su negalia Lietuvos aukštosiose mokyklose 2011-2012 metais“.
- 5 “The Labour market situation of people with disabilities in EU“, European centre, 2008. <http://www.euro.centre.org/data/1201610451_25081.pdf>.
- 6 Alternatyvi ataskaita dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje, Alternatyvi ataskaita, 49 psl.
- 7 Rasa Počienė, Virginija Šidlauskienė, 2013-2014 metais atliktas tyrimas apie moterų su negalia diskriminaciją įgyvendinant projektą „Lyčių lygybė – pelninga investicija“. <<http://www.lygus.lt/didziausia-atkirtis-del-nedarbo/>>.
- 8 Šumskienė, E., Augutienė, R., Jonutytė, J., Šumskas, G. 2014 „Negalią turinčių moterų padėties tyrimas“. Atliktas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakymu. Vilnius.
- 9 Tokia sistema sudaro teisines kliūtis visiškai realizuoti savo teises tik asmenų su proto ir psichikos negalia atžvilgiu.
- 10 Alternatyvi ataskaita dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje, Alternatyvi ataskaita, 23-25 psl.
- 11 Alternatyvi ataskaita, 28 psl.
- 12 Alternatyvi ataskaita, 28 psl.
- 13 Dana Migaliova, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Viltis“ asociacijos vadovė.
- 14 Alternatyvi ataskaita dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje, Alternatyvi ataskaita, 22 psl.
- 15 Alternatyvi ataskaita, 13-14 psl.
- 16 Alternatyvi ataskaita, 39-40 psl.
- 17 Alternatyvi ataskaita, 64 psl.
- 18 Alternatyvi ataskaita, 61 psl.

LNF

LIETUVOS
NEIGALIŲJŲ
FORUMAS

ASOCIACIJA LIETUVOS NEIGALIŲJŲ FORUMAS

Kodas 125703071 | Žemaitės g. 21 (V a.), LT-03118 Vilnius.

Tel./faks. +370 5 26 91309 | El. p. info@lnf.lt

Puslapis internete www.lnf.lt